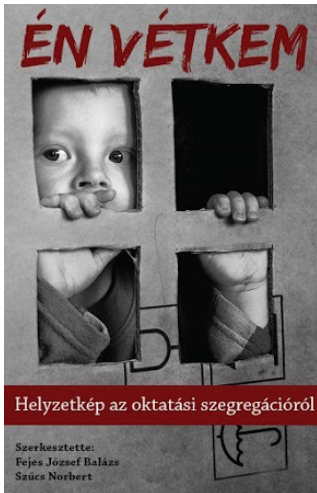

OKTATÁSI (DE)SZEGREGÁCIÓ

Fejes József Balázs – Szűcs Norbert (2018)
Én vétkem. Helyzetkép az oktatási szegregációról
Szeged: Motiváció Oktatási Egyesület

DOI: 10.18030/socio.hu.2018.4.97

A magyar oktatási rendszerben jelenlévő szegregáció egy olyan társadalmi jelenség, ami makro- és mikromechanizmusok útján jön létre és termelődik újra. A tanulmánykötet címe, az *Én vétkem* főként az egyházi iskolák térnyerésére és az egyéni felelősségre hívja fel a figyelmet, ugyanakkor ismerős lehet Erdős Virág verséből is (Szűcs 2018a). Arra, ahogyan az egyéni döntések befolyásolhatják intézmények, akár rendszerek működését is. Azonban, ha egy szülő gyermekét elviszi a körzeti iskolájából jobb oktatás reményében, lehet-e hibáztni? Egy olyan játékelméleti csapdába kerül, ahol a racionális döntés pont az, amivel újratermeli az oktatási szegregációt, mivel az erőforráshiányos oktatási rendszerben a beiskolázás egy zéróösszegű játszmányává válik. Emiatt eltölpül az egyén felelőssége a rendszerszintű folyamatok (túl magas intézményszám, szabad iskolaválasztás, erőforráshiány) mellett, ugyanakkor fel is erősödik, hiszen még nagyobb szükség van a civil kezdeményezésekre, melyekre több példát is bemutat a kötet.

Az elmúlt két évtizedben a hazai kutatók és oktatási szakértők különböző tudományterületek megközelítéséből vizsgálták az oktatási szegregáció mechanizmusát és aspektusait, ám a téma relevanciájához mérve sem a tudományos, sem a közéleti diskurzusnak nem képezi kellően integráns részét az oktatási szegregáció témaköre. A Motiváció Oktatási Egyesület kiadásában megjelent tanulmánykötet célja, hogy felhívja a figyelmet az oktatási szegregáció problémájára, valamint átfogó áttekintést nyújtson a témában, a jelenség okainak, következményeinek bemutatásával, valamint a szegregáció erősödését elősegítő szereplők, folyamatok, illetve megoldási lehetőségek és javaslatok kiemelésével. Az oktatási szegregációval kapcsolatos munkában a civil szervezeteknek is kiemelt szerepük van, ezt mutatja, hogy a kötet szerzői között akadémiai kutatók mellett a civil szféra szakértői is megtalálhatóak. A kötet szerkesztői, Szűcs Norbert és Fejes József Balázs összekötői ennek a két szerepnek: tevékenységük mind az akadémiai (Szegedi Tudományegyetem), mind pedig a civil (Motiváció Műhely) szférában számottevő. Ez a tanulmánykötet a hazai szakirodalomban hiánypótló azáltal, hogy rendsze-

¹ Puskás Fanni, Széchenyi István Szakkollégium. *Szónyi Eszter*, PPMI, Vilnius, Litvánia.

rezve, egy egységben ad képet a magyarországi oktatási szegregáció jelenlegi helyzetéről, komplex folyamatairól és deszegregációs programok gyakorlati megvalósításáról.

A tanulmánykötet első fejezete az *Általános helyzetkép* címet kapta, mely fejezet kimondott célja, hogy az oktatási integráció ügyét kontextusba helyezze, és bemutassa az elmúlt évtized oktatáspolitikai változásait. Sok szempontból járja körül a fejezet az oktatási szegregáció témakörét, sok esetben számos megoldási lehetőséget is kínál a fennálló helyzetre. Empirikus kutatás, érvelő tanulmány és szakpolitika elemzés követik egymást a fejezetben, ami segíti a témában való elmélyülést, azonban sok esetben nehezen kapcsolódnak egymáshoz a témakörök. Összességében egy olyan fejezetet olvashatunk, ami nagyban elősegíti az oktatási szegregáció összefüggéseinek átlátását.

Az első tanulmány a kötet szerkesztőinek tollából származik, amely sokrétűen, az alapokról kezdve járja körbe az oktatási szegregáció témakörét. A tanulmány kiemeli a jogszabályi változásokat a hátrányos helyzetű tanulói kategória kapcsán, melynek számottevően nehezebb lett megszerzése. Ezáltal torzulnak az oktatási adatok, kevesebb támogatás jut a rászorulóknak, és elkendőződik az oktatási szegregáció megléte (Fejes–Szűcs 2018). Kiemeli továbbá az egyházi iskolák szerepét – mely külön fejezetet is kapott a kötetben –, a szelekciós pontok bővítését az oktatásban, illetve a szegregációval kapcsolatos pedagógiai kultúrafejlesztés lehetőségének hiányát az ismertett társadalmi probléma létrejöttében. A bevezető tanulmány bemutat továbbá deszegregációs pereket, civil kezdeményezéseket és a megoldási lehetőségeket az oktatási szegregációra, így lekövetve a tanulmánykötet ívét, és megalapozva a további fejezetekhez szükséges háttértudást.

Hangsúlyos szerepet kap az első fejezetben a magyar oktatási rendszer kiemelkedően magas szelektivitása. Mivel a szegregáció a szelekció egy fajtája (Radó 2018), emiatt muszáj megvizsgálni a szelektivitás okait a magyar közoktatásban, melyre Radó Péter tanulmánya számos magyarázatot sorakoztat fel. A szelektivitás magyarázatát az iskolarendszerben kell keresnünk inkább, mint a társadalmi rendszerben. Oktatási rendszerünk pazarlóan működik, hiszen a csökkenő tanulószámot nem követte az intézmények számának csökkenése, így az iskoláknak versengeniük kell, hogy fel tudják tölteni kapacitásaikat, és ez a versengés szelektív ingázást eredményez (Kertesi–Kézdi, idézi Radó 2018). Ez azt jelenti, hogy a magasabb státuszú, jobb érdekérvényesítő képességű szülők el tudják vinni jobb intézményekbe gyermekeiket, amennyiben a körzeti iskola nem megfelelő (hiszen vannak üres padok), azonban az alacsonyabb státuszú szülők erre csak korlátozottan képesek. Ez a jelenség pedig kiélesíti az iskolák közötti különbségeket, mert a szegregált iskolákban romlik az oktatás minősége. A szelekciót elősegíti továbbá a szelekciós pontok sokasága (szerkezetváltó iskolák, Híd-programok), mely kiugrási pontok szelekciós hatását felerősíti a tanulók között már korán kialakuló teljesítményszakadéknak.

A magyar oktatási rendszer intézményes szelektivitásán túllépve meg kell vizsgálnunk a spontán szelekciót, azaz a szabad iskolaválasztás témakörét is. Ahogyan Berényi (2018) is írja, a szabad iskolaválasztás körüli viták mindig értéktelítettek lesznek, hiszen a hatékonyság áll itt szemben a méltányossággal, ideológiai és társadalomfilozófiai kérdések ütköznek. Fokozottan igaz ez Magyarországon, hiszen a rendszerváltozás liberális eszméivel egybeforrott a szabad iskolaválasztás intézménye, emiatt szinte teljeskörű társadalmi konszenzus övezi. Radó (2018) szerint az oktatás keresleti oldalának korlátozása (a szabad iskolaválasztás eltörlése) nem vezetne deszegregációhoz, hiszen szerinte az iskolarendszert kéne átalakítani (iskolák bezárásával, nagyobb iskolaköz-

pontok létrehozásával), így elkerülhetők lennének a jogsérelmek. Továbbá a szabad iskolaválasztás a szülői jogok mellett akár piaci mechanizmusok útján javíthatja az oktatás hatékonyságát, és méltányosabbá is teheti az iskolarendszert, mert kitörési lehetőséget nyújthat a hátrányos helyzetű diákoknak, akik rossz iskolakörzetbe kerültek. Ennél azonban árnyaltabb a helyzet, az alacsony státuszú szülők információhiányuk és a középosztályétól különböző iskolaválasztási szempontrendszerük miatt kevésbé fogják érvényesíteni érdekeiket. Az iskolák pedig a magasabb státuszú diákokat fogják preferálni amiatt, mert magas szociokulturális háttérű diákok esetében az alacsony pedagógiai hozzáadott érték is jó eredményességi mutatókat produkál (Berényi 2018).

A szegregált oktatásra számos megoldási lehetőség merül fel az első fejezetben. Nagy hangsúlyt kap Magyarország talán egyetlen sikeres integrációs programja, az Integrációs Pedagógiai Program (IPR), azonban finanszírozásának megszüntetése nagyban visszavetette az oktatási integrációs törekvéseket. Az első fejezetben továbbá szó esik a pedagógiai kultúra fejlesztéséről is. A gyakorlóiskolák életszerűbbé tétele talán jobban felkészítené a pedagógusokat a hátrányos helyzetű diákok oktatására (Fejes–Szűcs 2018). Emellett segítene az ügyön, ha a pedagógusokat jobban tájékoztatnák a szegregáció nyújtotta veszélyekről (a társadalmi összetétel és eredményesség kapcsolatának hangsúlyozása által), és ha heterogén osztályközögeknek szóló innovatív pedagógiai módszereket is alkalmaznának (Fejes 2018). Szerkezeti átalakítások által továbbá elő lehetne segíteni a hátrányos helyzetű tanulók egyenletes eloszlását. Többiskolás településeken a *nyitás* (szegregált iskola vonzóvá tétele, pl. tehetségprogrammal, infrastrukturális fejlesztéssel) és *zárás* (szegregált iskolák bezáratása, iskolák összevonása, iskolakörzetek átrajzolása) stratégiákat alkalmazva, egyiskolás településeken pedig iskolák bezáratásával és a gyerekek buszoztatásával lehetne csökkenteni a szegregációt. Továbbá a szelekciós pontok csökkentésével, a szerkezetváltó gimnáziumok és hídprogramok kivezetésével lehetne még felvenni a harcot az oktatási szegregációval (Fejes–Szűcs 2018).

Azon túl, hogy az oktatási deszegregáció által emelkedhetne az általános oktatási színvonal, számottevő az integrált oktatás pozitív hatása egyrészt a romák szubjektív megítélésére, és akár a saját identitásukra nézve is. Neményi (2018) kutatásából kiderül, hogy az adott intézmény többségi és kisebbségi együttneveléssel kapcsolatos politikája hatással van az osztályok általános hangulatára, az osztályokban kialakuló barátságokra, az interetnikus konfliktusok és interakciók kialakulására. *„Az etnikai alapú szelekció felerősíti a roma és nem roma gyerekek kapcsolatában az etnicitás fontosságát, meghatározza nézőpontjukat, és etnikai színezettel látja el a csoportközi konfliktusokat.”* (Neményi 2018: 107) Az etnicitás felerősödött szerepének mérséklése mellett az integrált oktatás az affektív változókra (pl. roma kortárssal való együttjárás, roma osztálytársak észlelt szépsége) is pozitív hatással lehet, az érintkezés lehetőségének megemelésén keresztül (Fejes–Szűcs 2018). Láthatjuk tehát, hogy az oktatási szegregáció megszüntetése egy összetársadalmilag hasznos lépés lehetne.

A *Szelekció az általános iskola kezdetén* című fejezet csupán két tanulmányt tartalmaz, azonban ezek bemutatják a beiskolázás során kialakuló főbb struktúrákat. Mindkét tanulmány a beiskolázás során fellépő látens szelekciót vizsgálja, amely szülői oldalról jön létre. Hricsovinyi és Józsa kutatása (2018) egy nagyváros összes első osztályt megkezdő tanulóját magába foglaló empirikus kutatás, míg Kiss (2018) a leghátrányosabb helyzetű térségek kistélepüléseit veszi górcső alá. Mindkét írás összehasonlítja a körzeti iskolába járó és a más körzetbe járó gyerekek összetételét, azonban más mérési eszközöket alkalmazva.

Hricsovinyi és Józsa (2018) eredményei szerint a nem körzeti iskolába járó gyerekek családi háttere, elemi alapkészségei és motiváltságuk is magasabb, mint a körzeti iskolában maradó gyerekéké. Ez a szelekció azt eredményezheti, hogy bizonyos alacsony szociokulturális háttérű diákok által választott iskolákban jelentős mértékben csökken az oktatás színvonala (Fejes–Szűcs 2018, Kiss 2018). Kiss (2018) tanulmányában a körzeti iskola elhagyását befolyásoló tényezőket és okokat vizsgálta, és azt találta, hogy az anya iskolai végzettsége, és az, hogy a kérdőívet kitöltő szülő roma-e, nagyban befolyásolja a körzeten kívüli beiskolázást, míg a gyermek kora és a jövedelem nem befolyásolja erősen a szelektív iskolaválasztást. Továbbá kérdőíves kutatásából kiderül, hogy a körzeti és bejáró diákok szülei között számottevő különbség van a romák észlelt arányának és a deviáns viselkedésű diákoknak a szubjektív megítélésében, míg a tanárokkal mindkét csoport meg volt elégedve. Ebből arra következtethetünk, hogy a szelektív iskolaválasztásban erősebb motívum a romák magas aránya, mint a tanári teljesítmény.

Lefedve ezt a kétféle térséget – egy nagyvárost és a kisebb falvakat –, a két tanulmány alapján elmondható, hogy a szelektív iskolaválasztásban nagy szerepet játszik a családi háttér. Nagyobb szerepet, mint az elemi készségek, ráadásul Kiss szerint a családi háttérnél még erősebb tényező az etnicitás. Ez a folyamat a hátrányos helyzetű, illetve roma diákok aránytalan elosztását eredményezi az intézmények között, ami pedig etnikai szegregációhoz, a társadalmi mobilitás és az interetnikus érintkezések csökkenéséhez vezet, amely folyamatok már a beiskolázás pillanatában elkezdődnek, így elősegítve a korai szelekciót, mely könnyen visszafordíthatatlanná válhat. Erőssége a fejezetnek, hogy könnyen általánosítható eredményeket közlő empirikus kutatásokat sorakoztat fel, amelyek nagyban elősegítik az általános iskolai szelekció megértését, és jól kiegészítik a többi témakör elméleti keretét.

Az *Egyházi iskolák szerepe* című fejezetben megismerkedhetünk az egyházi iskolák szegregációs mechanizmusával, azok kistérségi dinamikáival, jogi aspektusaival, valamint ezen folyamatok állami ösztönzőkkel és szülői viselkedésekkel való összefüggéseivel. A tanulmányok az egyházi iskolák szegregációt erősítő hatását hangsúlyozzák, az egyházi fenntartású intézmények 2010 utáni számának és arányának növekedésének kontextusában. A fejezetben az országos szintű elemzéstől a kistérségen belüli szegregációs folyamatok bemutatásán át az esettanulmányig terjed a cikkek skálája. A fejezet első tanulmánya (Ércse 2018) az állami oktatáspolitikágyfelől a szegregációt, másfelől az egyházi oktatás térnyerését ösztönző kontextusába helyezi az egyházi iskolák szelekciós mechanizmusait – a szülői viselkedéseket befolyásoló tényezők figyelembevételével. A komplex, országos szintű elemzés fontos szempontja, és az egyházi iskolákkal kapcsolatos írásokhoz képest újdonságértékű, hogy nem homogén csoportként kezeli az egyházi fenntartókat, hanem felekezeti bontásban vizsgálja a szegregációs hatásokat.

A második és a harmadik tanulmány egy-egy kistérségben vagy járásban vizsgálja az egyházi iskolák szegregációs hatását, bár megközelítésük nagyon különböző. Az egyik civil szakértői tapasztalatok beszámolója, míg a második egy kutatáson alapuló, adatokkal alátámasztott tanulmány. Bár az előbbi a szöveg több pontján túllép egy tapasztalati beszámoló keretein, és kizárólag a szöveg alapján nem megalapozott általános állításokat tesz, a civil szervezetek munkája és tapasztalata nagyon jelentős az oktatási deszegregáció területén, így legalább olyan relevanciával szerepel az írás egy ilyen kötetben, mint egy tudományosan megalapozott tanulmány.

Különbség továbbá a két tanulmány között, hogy míg a fejezet második tanulmánya (L. Ritók 2018) a különböző településeken a deszegregáció kapcsán állami, egyházi és civil együttműködési dinamikákra és a kialakult helyzet okaira, valamint a megjelenő érdekekre helyezi a hangsúlyt, addig a harmadik tanulmány (Zolnay 2018) célja a vizsgált kistérségben az oktatási szegregáció mozgatóelemeinek feltárása, továbbá az egyházi iskolák szelekciós motivációinak és hatásainak beágyazása a kistérség oktatási erőterébe és ingázási folyamataiba.

A fejezet utolsó tanulmánya (Kegyé 2018), a korábbiaktól jelentősen eltérve, az oktatási szegregáció jogi aspektusait vizsgálja, egy konkrét szegregációs per bemutatásán keresztül. A szerző a nemzetiségi és felekezeti elkülönítésre vonatkozó jogszabályok alapján elemzi a bíróság (elsősorban a Kúria) állításait és döntését, mely jogszerűnek nyilvánított egy görögkatolikus egyház által fenntartott szegregáló iskolát. Az elemzés továbbá korábbi esetekre hivatkozva mutat rá a szegregációt jogszerűnek minősítő döntés – illetve az abban megjelenő érvek – tévesen értelmezett, problémás pontjaira.

A fejezet tanulmányainak következtetései mind az egyházi iskolák – felekezetenként eltérő – szegregációt erősítő szerepére mutatnak rá. Több tanulmányból is látszik az egyházi iskolák igen alacsony együttműködési hajlandósága, vagy éppen erőteljes ellenállása a deszegregációs és integrációs törekvésekkel szemben.

Az *Esettanulmányok* című fejezetben négy település oktatási szegregációjáról olvashatunk. A közös ezekben a településekben, hogy számottevő roma kisebbséggel rendelkeznek, akik elkülönülve élnek, és a látens szelekció miatt a körzeti iskolákban elszigetelten is tanulnak. Neumann (2018) tanulmányában arról olvashatunk, hogy az önkormányzati vezetés oktatáspolitikai reformoknak való ellenállása miként tartotta fenn a status quot, amely egy kétpólusú oktatási tér volt. Eleinte városi szintű koordinációval, körzethatárok módosításával próbálták mérsékelni a szegregáció mértékét, azonban ezek a törekvések sikertelenek voltak. Végül a helyi szegregált iskola egyháznak való átadásával jött létre az együttnevelés, a szabad iskolaválasztás mellett. Ez a helyzet azt eredményezte, hogy a helyi elitiskolákban alig, a peremiskolákban pedig jelentősen nőtt a hátrányos helyzetű diákok száma, tehát a halmozottan hátrányos helyzetű és a helyi alsóbb rétegbeli tanulók együttnevelése valósult csak meg.

Bakó és Horlai (2018) tanulmányából, a csobánkai deszegregációs programról is azt láthatjuk, hogy egy szegregált iskola felszámolása számottevő helyi ellenállásba ütközött, mivel a szomszédos település nem akarta fogadni a hátrányos helyzetű gyerekeket iskolájukban. A sikeres iskolabezáratást követően egy év múlva újra megnyitották a korábban szegregáló iskola kapuit, immáron egy nevesebb iskola tagintézményeként, amely azt eredményezte, hogy a helyi nem hátrányos helyzetű családok is bizalommal iratták oda gyermekeiket. A harmadik tanulmány azt a folyamatot mutatja be, ahogy Nagyecsedén egy egyházi általános iskola megnyitásával gyorsan kiürült a helyi állami iskola, és a szegregációs folyamatot nem tudták megállítani a különböző fejlesztési programokkal sem (Lannert et al. 2018). A negyedik esszé által vizsgált városban, Tiszavasváron is egy kétpólusú rend állt be. A tanulmány különlegessége, hogy Kerülő (2018) a helyi szegregált iskola és az elitiskola szülőinek és tanárainak a véleményét vizsgálta. Mint kiderült, a tanárok és szülők többsége szerint is rontaná az elitiskola teljesítményét, ha megnövekedne a cigány gyerekek száma, többen el is vennék gyermekeiket. Továbbá az együttoktatásról alkotott vélemény főként az, hogy csak a cigány gyerekeknek előnyös, de sokak szerint egyik félnek sem.

A szerkesztők által kiválasztott esettanulmányokból tisztán látszik, hogy helyi oktatáspolitikai elköteleződése nélkül nem lehet véghezvinni deszegregációs programokat, illetve, hogy legtöbbször a magas státuszú szülők érdekérvényesítése szab gátat az együttnevelésnek. Mindez azonban egyéni szinten racionális részükről, hiszen amennyiben azt gondolják, hogy az együttnevelés káros hatással van gyermekeik oktatási esélyeire, illetve amíg az intézményi keret azt megengedi nekik, addig lábball szavazva el fogják vinni az integrált iskolákból őket. A négy esettanulmány lefedi az oktatási szegregációt kialakító és fenntartó legfőbb tényezőket, és gyakorlati példák útján elmélyíti az előző fejezetek elméleti keretét.

A kötet utolsó fejezetének középpontjában a *deszegregációs stratégiák* állnak. A fejezet első négy tanulmánya szakpolitikai intézkedések megtervezésével, megvalósításával vagy annak hatásaival foglalkozik, míg az ötödik helyi szintű antiszegregációs tervek értékelésével.

Az első két tanulmány a szegedi (Szűcs–Kelemen 2018) és a hódmezővásárhelyi (Szűcs 2018b) deszegregációs intézkedéseket mutatja be. Mind a két tanulmány alaposan körbejárja mind az előkészítés, mind a megvalósítás fő szempontjait és nehézségeit, hangsúlyozzák a kommunikáció és a stakeholderok tájékoztatásának jelentőségét. A kezdeményezés és megvalósítás körülményei alapján más-más került a két tanulmány fókuszába. Hódmezővásárhely esetében a helyi oktatási rendszer radikális, strukturális átalakítása történt az intézményrendszer gazdaságosabbá tételének és az integráció megvalósításának céljával, így a tanulmány fókuszja az intézkedés részletes bemutatása, a központi támogató elemekkel és nehézségeivel együtt. Ezzel szemben Szegeden az intézkedés fókuszában a deszegregáció állt – egy szegregáló iskola bezárásával és a diákok más iskolákba való átirányításával –, amihez egy akciókutatás is kapcsolódott: az új intézményekbe kerülő diákok utánkövetésével, a tanulmány az intézkedés közvetlen hatásait is vizsgálja. Mind a két tanulmány részletesen mutatja be a körülmények befolyásoló erejét, és világít rá azokra a tényezőkre, mint például a nem önkormányzati fenntartású iskolák vagy a politikai döntéshozók szerepe, amelyek kiemelt fontosságúak az intézkedések sikerességében. Az oktatáspolitikai szakirodalma és a kötet több szerzője is hangsúlyozza a deszegregációs (illetve általánosságban az oktatáspolitikai) intézkedések hatásának időbeli kitolódását, a tanulmányokból azonban az nem derül ki, hogy közel tíz évvel az intézkedések után sikeresnek mondhatóak-e az intézkedések, és milyen szintű a szegregáció/integráció ezeken a településeken.

A fejezet harmadik tanulmánya egy sokiskolás településekre vonatkozó módszertant mutat be deszegregációs stratégiák megtervezéséhez és bevezetéséhez (Szűcs 2018c). A tanulmány a deliberatív – párbeszédre alapuló – deszegregációs programok mellett érvel, azok szakaszait és érdekhálójának bemutatását helyezi középpontba. A szerző reflektál a politikai környezetre, annak változásaira és az ezekből eredő, vagy éppen eltűnő lehetőségekre – bármiféle normatív állítást mellőzve. Az általános szempontok és megállapítások részletesek és alapos – sok esetben ellenpéldákkal kiegészített – indoklással vannak alátámasztva.

A kommunikáció kulcsszerepét hangsúlyozza a fejezet első három írása, ez a téma kapott teret a negyedik tanulmányban (Batiz–Bernáth 2018). A szerzők roma integrációs programok tervezésének és megvalósításának kommunikációhoz kapcsolódó kérdéseire tesznek javaslatokat, nemzetközi és hazai példák alapján. A tanulmány három fő témában járja körbe a kommunikációs stratégiákat: tervezés, érvekészlet és érdekcsoportok. A struktúrából adódik, hogy a szövegben vannak visszatérő kommunikációs elemek – mint például a cáfolatokra

való felkészülés kommunikáció megtervezése során –, a felépítés mégis egy olyan keretet nyújt az általános javaslatok példákkal való alátámasztásával, ami kellően átfogóvá és fogyaszthatóvá teszi az írást. A tanulmány egyszerre kiegészíti és részletezi a fejezet korábbi szövegeit, így azok megértését is elősegíti.

Az ötödik tanulmány fókusza, a korábbiakkal ellentétben, nem deszegregációs (a szegregáció felszámolására törekvő) intézkedések bevezetésével, megvalósításával vagy hatásaival foglalkozik, hanem antiszegregációs (a szegregáció újratermelődésének megakadályozására törekvő) tervezetek értékelésével, egy meghatározott elmélet alapján kialakított szempontrendszer szerint. A széleskörű elemzés, mely 23 Integrált Település-/Városfejlesztési Stratégia deszegregációra vonatkozó tervét vizsgálja, rámutat, hogy ezek a tervezetek sok esetben túl általánosak, a probléma megértésének alacsony fokát mutatják és szakmailag kevésbé megalapozottak. Bár az elemzés kevésbé illeszkedik a fejezetbe, célja és következtetései mindenképpen relevánsak az oktatási szegregáció témájának szempontjából.

A tanulmánykötet bemutatja a szegregáció helyzetét a mai magyar oktatási rendszerben, rámutatva annak formáira, okaira és megoldási lehetőségeire. A szegregáció mértékén túlmenően az olvasó megismerheti, milyen mechanizmusok vezetnek a szegregált iskolák kialakulásához ma Magyarországon. Ezek többek között a szelektációs pontok sokasága az iskolarendszerben, az általános iskolában már elkezdődő szelektív ingázás, az átfogó deszegregációs szakpolitika hiánya és az egyházi iskolák növekvő szerepe a szegregációban. Az általánosabb jellegű tanulmányokat kiegészítik a könyv második felében található esettanulmányok és deszegregációs stratégiákkal foglalkozó írások, melyek közelebb hozzák a szegregációkutatást a gyakorlathoz.

A kötet hozzáadott értéke átfogó jellegében keresendő, hiszen még nem született olyan mű, ami a terület különböző aspektusait összefogva, aktuális kutatásokon és tapasztalatokon keresztül mutatná be az oktatási szegregáció komplex folyamatait. A tanulmánykötet műfajának sajátossága, hogy az egyes tanulmányok önálló elemei a kötetnek, és kevésbé épülnek egymásra. Bár tematikus fejezetekbe rendezett a kötet, sem általános, sem pedig fejezeti bontásban nem jelennek meg bevezető és összegző részek, amelyek kellő ívet biztosítanak a kötetnek, és segítenék az egyébként önmagukban jól strukturált tanulmányok összefonását és együttes megértését. Szintén a kötet jellegéből következik, hogy elsősorban a tanulmányok elméleti háttere és a szegregációhoz kötődő általános megállapítások kapcsán gyakoriak az átfedések. A műfaji nehézségek mellett azonban összességében egy jól szerkesztett, az adott témát összetetten bemutató könyvről beszélhetünk.

A kötet erőssége, hogy egy helyen összpontosítja az elmúlt évtized releváns kutatásait és esettanulmányait az oktatási szegregáció témájában, így fórumot teremt a témával foglalkozó szakemberek számára. A tanulmánykötet jól ötvözi a civil szférát az akadémiai szférával, ezzel áthidalja az elmélet és gyakorlat közötti szakadékot. Amellett, hogy a tanulmányok egy része inkább akadémiai nyelvezetű, a kötet jelentős részéről elmondható, hogy nem csupán a szakpolitikai és az akadémiai stílusok közötti különbséget oldja fel, de közérthetően is fogalmaz, így mindenki számára befogadható, de mégis szakmailag alapos módon járja körbe az oktatási szegregáció komplex kérdéskörét. Mindezek mellett a kötet rávilágít arra is, hogy hol húzódik az egyéni felelősség határa az oktatási szegregációban: számos módot sorakoztat fel, ahogyan akár egyéni szinten is lehetséges tenni ez ellen a társadalmi probléma ellen.

Össességében, a művet egyaránt ajánljuk oktatási szakértőknek és szegregációval foglalkozó szakembereknek, pedagógusoknak, fenntartóknak és döntéshozóknak, akik jobban meg szeretnék érteni a szegregált oktatás kialakulásának okait és megoldási javaslatait; civil szervezeteknek, akik elmélyülnének az elméleti háttérben és deszegregációs tapasztalatokkal szeretnék gazdagodni, valamint az érintetteknek és a témában nem jártasoknak is, akik tájékozódni szeretnék a magyar oktatási rendszer egyik legégetőbb, és régóta fennálló problémájáról.

HIVATKOZÁSOK

- Bakó B. – Horlai S. (2018) Kitörések- A csobánkai Petőfi Sándor Általános Iskola deszegregációja. In Fejes J. B. – Szűcs N. (szerk.) *Én vétkem. Helyzetkép az oktatási szegregációról*. Szeged: Motiváció Oktatási Egyesület, 269–284.
- Batiz A. – Bernáth G. (2018) Kommunikációs javaslatok helyi roma integrációs programok tervezéséhez és megvalósításához. In Fejes J. B. – Szűcs N. (szerk.) *Én vétkem. Helyzetkép az oktatási szegregációról*. Szeged: Motiváció Oktatási Egyesület, 367–384.
- Berényi E. (2018) Szabad iskolaválasztás és szegregáció. In Fejes J. B. – Szűcs N. (szerk.) *Én vétkem. Helyzetkép az oktatási szegregációról*. Szeged: Motiváció Oktatási Egyesület, 57–66.
- Ercse K. (2018) Az állam által ösztönzött, egyházasszisztált szegregáció mechanizmusa. In Fejes J. B. – Szűcs N. (szerk.) *Én vétkem. Helyzetkép az oktatási szegregációról*. Szeged: Motiváció Oktatási Egyesület, 177–199.
- Fejes J. B. (2018) A deszegregációval kapcsolatos vélemények befolyásolási lehetőségei pedagógusok körében. In Fejes J. B. – Szűcs N. (szerk.) *Én vétkem. Helyzetkép az oktatási szegregációról*. Szeged: Motiváció Oktatási Egyesület, 111–125.
- Fejes J. B. – Szűcs N. (2018) Az oktatási integráció ügye a 2010-es évek végén. In Fejes J. B. – Szűcs N. (szerk.) *Én vétkem. Helyzetkép az oktatási szegregációról*. Szeged: Motiváció Oktatási Egyesület, 11–30.
- Hricsovinyi J. – Józsa K. (2018) Iskolaválasztás és szelekció. In Fejes J. B. – Szűcs N. (szerk.) *Én vétkem. Helyzetkép az oktatási szegregációról*. Szeged: Motiváció Oktatási Egyesület, 129–146.
- Kegye A. (2018) Áldott szegregáció. In Fejes J. B. – Szűcs N. (szerk.) *Én vétkem. Helyzetkép az oktatási szegregációról*. Szeged: Motiváció Oktatási Egyesület, 233–247.
- Kerülő J. (2018) A tiszavásári helyzet. In Fejes J. B. – Szűcs N. (szerk.) *Én vétkem. Helyzetkép az oktatási szegregációról*. Szeged: Motiváció Oktatási Egyesület, 301–319.
- Kiss M. (2018) A szelektív iskolaválasztás tényezői, motivációi és az oktatás minőségével való összefüggései a leghátrányosabb helyzetű térségekben. In Fejes J. B. – Szűcs N. (szerk.) *Én vétkem. Helyzetkép az oktatási szegregációról*. Szeged: Motiváció Oktatási Egyesület, 147–172.
- L. Ritók N. (2018) Egy helyi deszegregációs kezdeményezés tapasztalatai – Biharkeresztes, Komádi, Berettyóújfalu. In Fejes J. B. – Szűcs N. (szerk.) *Én vétkem. Helyzetkép az oktatási szegregációról*. Szeged: Motiváció Oktatási Egyesület, 201–210.
- Méreiné Berki B. – Málovics Gy. – Juhász J. (2018) A hazai antiszegregációs tervek értékelése Amartya Sen képességszemlélete alapján. In Fejes J. B. – Szűcs N. (szerk.) *Én vétkem. Helyzetkép az oktatási szegregációról*. Szeged: Motiváció Oktatási Egyesület, 385–401.
- Neményi M. (2018) Interetnikus kapcsolatok hatása az identitásra. In Fejes J. B. – Szűcs N. (szerk.) *Én vétkem. Helyzetkép az oktatási szegregációról*. Szeged: Motiváció Oktatási Egyesület, 89–109.
- Neumann E. (2018) A „társadalom torkán lenyomott helyzet” - konfliktusok és egyeztetések az oktatási integrációról és a tanulók elosztásáról egy magyar városban. In Fejes J. B. – Szűcs N. (szerk.) *Én vétkem. Helyzetkép az oktatási szegregációról*. Szeged: Motiváció Oktatási Egyesület, 251–267.
- Radó P. (2018) A közoktatás szelektivitása mint a roma szegregáció általános kontextusa. In Fejes J. B. – Szűcs N. (szerk.) *Én vétkem. Helyzetkép az oktatási szegregációról*. Szeged: Motiváció Oktatási Egyesület, 31–55.
- Szűcs N. (2018a) *Magyarul Balóval. Gettósodó iskolarendszer*. Vetítés ideje: 2018.06.02. Budapest: RTL klub.
- Szűcs N. (2018b) A hódmezővásárhelyi deszegregációs intézkedés: az oktatási rendszer esélyegyenlőség-fókuszú komplex átszervezése. In Fejes J. B. – Szűcs N. (szerk.) *Én vétkem. Helyzetkép az oktatási szegregációról*. Szeged: Motiváció Oktatási Egyesület, 343–353.
- Szűcs N. (2018c) Deszegregációs tervek előkészítésének és megvalósításának módszertana sokiskolás településeken. In Fejes J. B. – Szűcs N. (szerk.) *Én vétkem. Helyzetkép az oktatási szegregációról*. Szeged: Motiváció Oktatási Egyesület, 355–365.
- Szűcs N. – Kelemen V. (2018) A szegedi deszegregációs intézkedés: egy gettóiskola megszüntetése. In Fejes J. B. – Szűcs N. (szerk.) *Én vétkem. Helyzetkép az oktatási szegregációról*. Szeged: Motiváció Oktatási Egyesület, 323–342.
- Zannert J. – Németh Sz. – Szécsi J. (2018) Szegregáló deszegregáció? In Fejes J. B. – Szűcs N. (szerk.) *Én vétkem. Helyzetkép az oktatási szegregációról*. Szeged: Motiváció Oktatási Egyesület, 285–300.
- Zolnay J. (2018) Kasztosodó közoktatás, kasztosodó társadalom. In Fejes J. B. – Szűcs N. (szerk.) *Én vétkem. Helyzetkép az oktatási szegregációról*. Szeged: Motiváció Oktatási Egyesület, 211–231.